

EVROPSKA
KOMISIJA

Bruselj, 3.12.2025
COM(2025) 945 final

**SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU
EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ**

Akcijski načrt RESourceEU

Pospeševanje naše strategije za kritične surovine za prilagoditev novi realnosti

SPOROČILO KOMISIJE EVROPSKEMU PARLAMENTU, SVETU, EVROPSKEMU EKONOMSKO-SOCIALNEMU ODBORU IN ODBORU REGIJ

Akcijski načrt RESourceEU

Pospeševanje naše strategije za kritične surovine za prilagoditev novi realnosti

UVOD

Zgodovina je pokazala, da je EU z zadostno ambicioznostjo in pravimi orodji zmožna zmanjšati tudi globoko zakoreninjene odvisnosti. To je dokazala z načrtom REPowerEU ⁽¹⁾, s katerim je preoblikovala svoje energetske področje, vključno s postopnim opuščanjem uvoza ruskega plina. Komisija danes sprejema akcijski načrt RESourceEU, v katerem je uporabila podobno logiko zmanjševanja tveganja in diverzifikacije na področju kritičnih surovin. RESourceEU združuje širok nabor orodij politike ter zasebne in javne akterje, da bi EU s skupnimi močmi pospešila izvajanje svoje strategije za kritične surovine, zmanjšala kritične odvisnosti in okrepila gospodarsko varnost.

EU je ambiciozne ukrepe predstavila že leta 2024 v aktu o kritičnih surovinah ⁽²⁾. V njem so določeni jasni cilji za zanesljivost oskrbe EU: do leta 2030 bi morala biti EU zmožna pridobivati 10 % strateških surovin, ki jih porabi, predelati 40 % takih surovin, reciklirati pa bi jih morala biti zmožna 25 % ⁽³⁾. Hkrati bi morala EU diverzificirati svojo oskrbo, da ne bi bila od ene same države odvisna za več kot 65 % svojega povpraševanja. Čeprav je smer jasna, je bistveno, da pospešimo napredek v tej smeri.

Kritične surovine so ključne za konkurenčnost EU, njen prehod na čisto energijo in digitalni prehod, njene obrambne, letalske in vesoljske potrebe ter prehransko varnost. Vendar je EU pri večini kritičnih surovin (vključno s 26 kritičnimi surovinami, ki so pomembne za energetski prehod) preveč odvisna od uvoza iz držav nečlanic EU. Kitajska prevladuje na področju svetovnih proizvodnih zmogljivosti v vseh fazah vrednostne verige, od pridobivanja do proizvodnje kovin ali magnetov ⁽⁴⁾. S tem za EU in druge partnerje ustvarja odvisnosti, ki so vse pogostejše uporabljene kot orožje v geopolitične namene in lahko bistveno vplivajo na proizvodnjo v EU. Kriza v oskrbi s kritičnimi surovinami pomeni realno in neposredno grožnjo za EU.

Vse večje povpraševanje po kritičnih surovinah povzroča geopolitično tekmo za dostop do virov. Kitajska uporablja pristop, ki temelji na celotni oskrbovalni verigi, pri čemer

⁽¹⁾ https://energy.ec.europa.eu/topics/markets-and-consumers/actions-and-measures-energy-prices/repowereu-3-years_sl

⁽²⁾ Uredba (EU) 2024/1252 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. aprila 2024 o vzpostavitvi okvira za zagotavljanje zanesljive in trajnostne oskrbe s kritičnimi surovinami ter spremembi uredb (EU) št. 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1724 in (EU) 2019/1020.

⁽³⁾ Strateške surovine, ki so podskupina kritičnih surovin, so opredeljene v aktu o kritičnih surovinah, uporabljajo pa se v strateških tehnologijah za digitalni in zeleni prehod ter za obrambno, letalsko in vesoljsko industrijo. Kritične in strateške surovine so navedene v prilogah 1 in 2 k aktu o kritičnih surovinah.

⁽⁴⁾ Carrara, S., Baldassarre, B., Jakimów, M., Kuzov, T., Mc Govern, L. in drugi, *Deep dive on critical raw materials for wind turbines in the EU*, Black, C. (urednik), Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg, 2025, <https://data.europa.eu/doi/10.2760/5665594>, JRC141759.

izkorišča svojo tržno moč na področju kritičnih surovin za postopno širjenje svojega prevladujočega položaja v ključnih nižjih delih vrednostnih verig (baterije, električna vozila ali vetrne turbine). To dosega s kombinacijo politik in praks netržnega gospodarstva, vključno s subvencijami v vrednostni verigi, ki prispevajo k povečanju domače proizvodnje, ustvarjanju presežne zmogljivosti, uporabi plenilskih praks ponudbe in oblikovanja cen, izsiljevanju prenosov tehnologije in vlaganju v nadzor nad vrednostnimi verigami v tretjih državah.

Poleg tega je Kitajska v zadnjih treh letih sprejela vrsto ukrepov za nadzor izvoza, ki vključujejo kritične surovine, kot so grafit, galij, volfram, bizmut, germanij in redke zemlje, pa tudi končne izdelke, kot so baterije, ali opremo, povezano s predelavo elementov redkih zemelj. Omejitve z dne 9. oktobra 2025 so vključevale ekstrateritorialni nadzor vseh industrijskih ali obrambnih proizvodov, ki vsebujejo nekatere kritične surovine. Enoletna prekinitev nadzora nad temi proizvodi pa je le začasno in delno olajšanje. Na industrijske akterje EU še vedno vplivajo drugi, še veljavni ukrepi, ki povzročajo upravne ovire in zamude pri pošiljanju. Evropski proizvajalci avtomobilov in strojev ter proizvajalci medicinskih pripomočkov hitijo, da bi si zagotovili zanesljivo oskrbo s trajnimi magneti iz redkih zemelj. Ker je na trgu malo alternativ, so pogosto prisiljeni čakati, pri čemer ne vedo, kdaj bodo licence odobrene, in morajo zagotoviti občutljive poslovne informacije.

To lahko privede do zaustavitve proizvodnje ter sčasoma do zaprtja obratov in odpuščanj, hkrati pa ogroža gospodarsko varnost, dolgoročno konkurenčnost in cilje prehodov EU. Kritične odvisnosti od določenih kritičnih surovin lahko ovirajo tudi zmožnost EU za doseg ciljev obrambne pripravljenosti do leta 2030 in vojaško podporo Ukrajini, kar predstavlja neposredno varnostno tveganje ter ogroža cilje iz sporočila o evropski gospodarski varnosti ⁽⁵⁾. Med glavnimi cilji gospodarske varnosti so tudi zagotavljanje odpornosti teh strateških oskrbovalnih verig, njihova zaščita pred zunanjim vmešavanjem in preprečevanje tveganih odvisnosti. Ukrepe za odpravo odvisnosti sprejemajo tudi drugi svetovni akterji, kot so Združene države Amerike, ki se vključujejo v projekte na področju kritičnih surovin na podlagi sporazumov o odjemu in podpisujejo partnerstva s partnerskimi državami.

S skladnim pristopom Ekipe Evropa je zdaj v EU treba uvesti strožje in hitrejške ukrepe, saj tržne sile same ne morejo zagotoviti potrebne diverzifikacije. Zaradi neenakih konkurenčnih pogojev je proizvodnja v EU pogosto dražja kot v drugih regijah, kot v primeru trajnih magnetov, katerih proizvodnja je lahko tudi trikrat dražja. Razlogi za to so različni, od cen energije do strožjih regulativnih okvirov. Poleg tega uveljavljeni akterji z neposredno tržno manipulacijo povzročajo nestabilnost cen in spodkopavajo ekonomsko upravičenost evropskih projektov na področju kritičnih surovin. To evropske industrije nižje v verigi odvrača od sklepanja dolgoročnih pogodb o nakupu z dobavitelji iz EU. EU mora odpraviti težave, s katerimi se srečujejo novi udeleženci pri delovanju na zelo koncentriranem trgu, zlasti kadar drugi akterji uporabljajo netržne prakse in ravnanja, ki temeljijo na geopolitičnih ali drugih negospodarskih interesih.

Komisija zato sprejema **akcijski načrt RESourceEU**, da bi pospešila doseganje ciljev iz akta o kritičnih surovinah, ohranila in razširila proizvodnjo primarnih in sekundarnih kritičnih surovin v EU, okrepila odpornost EU proti motnjam v oskrbi ter začrtala pot k hitrejši diverzifikaciji oskrbovalnih verig kritičnih surovin. Akcijski načrt RESourceEU kot tak dopolnjuje druge ukrepe za spodbujanje ciljev gospodarske varnosti Unije v okviru

⁽⁵⁾ COM(2025) 977 final.

strateškega pristopa, predstavljenega v sporočilu o gospodarski varnosti, in prispeva k ciljem, določenim v sporočilu o dogovoru o čisti industriji ⁽⁶⁾.

Čeprav se lahko z akcijskim načrtom podprejo vse kritične surovine, je neposredni poudarek na okrepitvi vrednostnih verig trajnih magnetov iz redkih zemelj, surovin za baterije in surovin, povezanih z obrambo, glede na njihovo strateško razsežnost za cilje Evrope na področju konkurenčnosti, prehoda in obrambne pripravljenosti. V ta namen so v tem akcijskem načrtu določeni ukrepi za pospešitev uvajanja projektov na področju kritičnih surovin, ki se lahko začnejo izvajati leta 2029 in prej. Z izvajanjem teh zrelih projektov se lahko bistveno prispeva k zmanjšanju odvisnosti EU in spodbudi preostali del vrednostne verige, kar bo pomagalo vzpostaviti temelje za konkurenčno industrijo kritičnih surovin v Evropi ter uspešno uresničitev vseh sedanjih in prihodnjih strateških projektov na področju kritičnih surovin. Osrednji omogočitveni dejavnik tega prizadevanja bo krožnost, ki se bo spodbujala s podporo projektom recikliranja in regulativnimi spodbudami za predelavo surovin.

1. ZAGOTAVLJANJE ZANESLJIVOSTI OSKRBE Z EVROPSKIM CENTROM ZA KRITIČNE SUROVINE

Izziv na področju kritičnih surovin zahteva strateški nadzor in dolgoročen evropski strukturni odziv za izpolnitev ciljev akta o kritičnih surovinah in načrta RESourceEU.

Komisija bo na podlagi izkušenj japonske organizacije za kovine in energetska varnost (JOGMEC) leta 2026 ustanovila evropski center za kritične surovine (v nadaljnjem besedilu: center), katerega naloga bo pomagati pri zagotavljanju dostopa do kritičnih surovin za evropsko industrijo. Center bo razvil systemske obveščevalne podatke o vrednostni verigi kritičnih surovin ter primarnih in sekundarnih trgih, na katerih bodo temeljili evropski in nacionalni ukrepi na področju naložb, ustvarjanja zalog in skupne nabave.

Center bo z uporabo teh obveščevalnih podatkov imel ključno vlogo pri usmerjanju ukrepov in financiranja na ravni EU in nacionalni ravni vzdolž oskrbovalne verige kritičnih surovin v EU, zlasti v strateških projektih, pri čemer se bo opiral na finančne instrumente, prilagojene potrebam projektov, ki segajo od posojil in jamstev do lastniškega kapitala, v sodelovanju z javnimi in zasebnimi finančnimi institucijami ter skladi držav članic za kritične surovine. Kot upravljevec portfelja bo vključeval tako domače kot tudi svetovne dejavnosti, da se vzpostavi raznolika, trajnostna ter varna vrednostna veriga primarnih in sekundarnih kritičnih surovin. Poleg tega bo spremljal projekte v njihovem celotnem razvojnem ciklu in izvajanju, da bi se zagotovil njihov hiter razvoj ter nadaljnje izvajanje v EU in v zaupanja vrednih partnerskih državah.

Center bo deloval kot ščit za podporo dolgoročni konkurenčnosti EU in odpornosti enotnega trga tako, da bo olajševal strateške zaloge primarnih in sekundarnih kritičnih surovin v sodelovanju z industrijskimi akterji EU in državami članicami. Za zagotovitev vzdržnosti projektov in razvoj zalog bo imel potrebna pooblastila za izvajanje skupnih nabav ter usklajevanje povpraševanja in ponudbe. Poleg tega bo dajal prednost nakupu kritičnih surovin, pomembnih za strateške sektorje Unije, kot so letalska, vesoljska in obrambna industrija, hkrati pa bo zagotavljal skladnost in dopolnjevanje s prizadevanji držav članic in industrije za ustvarjanje zalog.

⁽⁶⁾ COM(2025) 85 final.

Center bo začel delovati leta 2026, temeljil pa bo na mehanizmih akta o kritičnih surovinah in načrtu RESourceEU. Komisija bo do drugega četrtertletja 2026 predlagala tudi zakonodajne instrumente, s katerimi bo centru zagotovila potrebna orodja za izvajanje vseh predvidenih dejavnosti v drugi fazi.

2. SPODBUJANJE IN POSPEŠEVANJE PREDNOSTNIH PROJEKTOV

Opredelitev in podpiranje ustreznih projektov sta temeljni pogoj za vzpostavitev evropske oskrbovalne verige kritičnih surovin in zagotavljanje diverzifikacije virov oskrbe EU. Komisija je v okviru akta o kritičnih surovinah že odobrila 60 strateških projektov, od tega jih je 13 odobrila v tretjih državah ⁽⁷⁾. Med temi strateškimi projekti in drugimi projekti na področju kritičnih surovin je nekaj takih, ki jih je mogoče izvesti v zelo kratkem času, da se EU najpozneje do leta 2029 pomaga zmanjšati odvisnost od ene same države izvora za 30 do 50 %, in sicer za vrednostne verige baterij, redkih zemelj ali surovin, povezanih z obrambo ⁽⁸⁾. Da bi se dosegla potrebna proizvodna zmogljivost, je treba za te projekte mobilizirati približno 2,15 milijarde EUR, da se pokrijejo njihove ocenjene finančne potrebe tako za naložbe v osnovna sredstva kot tudi za odhodke iz poslovanja. Tega ni mogoče doseči brez javnega posredovanja za zmanjšanje tveganja projektov in mobilizacijo potrebnih znatnih zasebnih naložb.

Zato je treba mobilizirati orodja za zmanjševanje tveganj in odpraviti regulativna ozka grla, da se pospeši začetek izvajanja takih pomembnih projektov. V nasprotnem primeru bodo projekti še naprej omejeni zaradi nepripravljenosti vlagateljev, da se zavežejo dolgoročnim in zapletenim operacijam, ter zaradi omejenega zanimanja industrije nižje v verigi za sporazume o odjemu.

2.1. Vzpostavitev vozlišča za financiranje kritičnih surovin, da se pospešijo projekti na področju kritičnih surovin v EU in partnerskih državah

Komisija, države članice ter javne in zasebne finančne institucije so že vključene v podporo strateškim projektom, izbranim v začetku tega leta v okviru akta o kritičnih surovinah. Za spodbujanje razvoja evropske vrednostne verige kritičnih surovin je potreben tudi zadosten zasebni kapital iz EU. S tega vidika bo unija prihrankov in naložb imela ključno vlogo pri olajševanju dostopa podjetij EU do zasebnega financiranja v vseh fazah njihovega življenjskega cikla.

Obstaja vrsta programov financiranja EU, ki zagotavljajo podporo vrednostni verigi kritičnih surovin. V okviru razpisa **sklada za inovacije** v letu 2024 je sredstva v višini 376 milijonov EUR prejelo pet projektov na področju kritičnih surovin, med drugim strateški projekt Polvolt za vzpostavitev obrata za recikliranje surovin za baterije z nizkimi emisijami na Poljskem. Poleg tega je več projektov v okviru navedenega sklada prejelo pečat STEP za olajšanje financiranja na nacionalni ravni. **Sklad za pravični prehod** je zagotovil 18,7 milijona EUR za projekt družbe Neo Performance na področju magnetov iz redkih zemelj v Estoniji.

Evropska investicijska banka (EIB) se je v okviru svoje nove strateške pobude za kritične surovine zavezala, da bo za projekte na področju kritičnih surovin zagotovila financiranje v višini do 2 milijard EUR na leto, in sicer prek posojil, tveganega dolga in zasebnih

⁽⁷⁾ https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/raw-materials/areas-specific-interest/critical-raw-materials/strategic-projects-under-crma/selected-projects_en.

⁽⁸⁾ Ocene temeljijo na napovedanih načrtovanih proizvodnih zmogljivostih.

skladov⁽⁹⁾. EIB je doslej že zagotovila financiranje strateških projektov UpCatalyst (predelava grafita) in Keliber (pridobivanje in predelava litija) prek posojilnih pogodb, podprtih tudi s programom InvestEU. EIB je vzpostavila namensko svetovalno podporo za projekte na področju kritičnih surovin, da bi jim pomagala postati privlačnejši za banke, pri čemer zagotavlja tehnično pomoč in smernice za strukturiranje projektov tako, da bi privabljali naložbe.

Evropska banka za obnovo in razvoj (EBRD) je ob podpori Komisije vzpostavila instrument za mobilizacijo 100 milijonov EUR za naložbe lastniškega kapitala v projekte raziskovanja kritičnih surovin⁽¹⁰⁾. EBRD je vložila tudi približno 6 milijonov EUR lastniškega kapitala v strateški projekt družbe EuroManganese na Češkem in 3,6 milijona EUR lastniškega kapitala v strateški projekt družbe Sarytogan Graphite v Kazahstanu⁽¹¹⁾⁽¹²⁾. **Financiranje zmanjševanja tveganj na ravni EU je bistveno za podporo razvoju vrednostne verige kritičnih surovin v EU, vendar so potrebna dodatna prizadevanja, temelječa na konkretnem ter v rezultate in projekte usmerjenem pristopu.** Komisija bo v začetni fazi usklajevala zdajšnje razdrobljene vire financiranja za kritične surovine in različne vključene akterje. S financiranjem raziskav, povečanjem financiranja in upravljanjem nepovratnih sredstev bo zagotovila večjo usklajenost vseh teh ukrepov. Prizadevala si bo tudi za preprečevanje neskladnosti med instrumenti notranjega in zunanjega delovanja, da bi spodbudila vse ustrezne projekte za EU in zagotovila pristop vrednostne verige k projektom na področju kritičnih surovin, pri čemer bo upoštevala prispevek MSP.

Komisija bo vzpostavila vozlišče za financiranje kritičnih surovin, ki bo strateško usklajevalo finančno podporo, zagotavljalo tehnično pomoč predlagateljem projektov in nacionalnim upravam ter pospeševalo razvoj projektov. Vozlišče za financiranje bo združevalo različne stebre za podporo ustreznim projektom vzdolž vrednostne verige, pri čemer bo poseben poudarek namenjen recikliranju, in različne ravni tehnološke zrelosti (od inovacij do uvajanja na trg).

- S programom **InvestEU** se zagotavlja ključna zmogljivost za zmanjševanje tveganj za projekte na področju kritičnih surovin vzdolž vrednostne verige. Komisija pričakuje, da bo v obdobju 2026–2027 mobilizirala približno 2 milijardi EUR dodatnih naložb, povezanih s kritičnimi surovinami, tudi zaradi okrepitve zbirnega svežnja InvestEU.
- Poleg tega se bodo s **skladom za inovacije** podprli inovativni projekti vzdolž vrednostne verige kritičnih surovin: v okviru razpisa za leto 2025 bo 1 milijarda EUR namenjena proizvodnji čistih tehnologij, pri čemer bo velik poudarek na krepitvi vrednostnih verig kritičnih surovin za uporabe čistih tehnologij v EU, kot so trajni magneti iz redkih zemelj in baterije.
- **Sveženj za spodbujanje baterij** s sredstvi v višini 1,8 milijarde EUR bo prav tako namenjen financiranju projektov na področju kritičnih surovin, ki so ključni za vrednostno verigo baterij, zlasti litija, kobalta, niklja, mangana in grafita, in sicer do višine 300 milijonov EUR.

⁽⁹⁾ <https://www.eib.org/en/press/all/2025-156-eib-steps-up-financing-for-european-security-and-defence-and-critical-raw-materials>.

⁽¹⁰⁾ EBRD in EU bosta mobilizirali do 100 milijonov EUR za naložbe v kritične surovine.

⁽¹¹⁾ Lastniški kapital družbe Euro Manganese | Vlagamo v spreminjanje življenja.

⁽¹²⁾ [AsxDownload.aspx](#).

- Ker so kritične surovine pomembne za obrambno industrijo, bo Komisija sodelovala z državami članicami, da bi se kritične surovine vključile kot prednostno področje v okviru režima zanesljivosti oskrbe in prednostnih nalog financiranja za prihajajoči **program za evropsko obrambno industrijo** ⁽¹³⁾.

Komisija bo leta 2026 uvedla nov pristop k financiranju projektov, ki bo osredotočen na povečanje dolgoročne vzdržnosti projektov na področju kritičnih surovin s spodbujanjem in zagotavljanjem njihovega odjema v EU. S tem pristopom bo pozornost namenjena povečanju povpraševanja EU po raznolikih in odpornih oskrbovalnih verigah kritičnih surovin.

V letu 2026 bo iz **sklada za inovacije** v okviru razpisa, namenjenega proizvodnji čistih tehnologij in oskrbovalnim verigam kritičnih surovin, zagotovljenih vsaj 700 milijonov EUR. Na ta razpis se bodo lahko prijavili projekti na področju čistih tehnologij in kritičnih surovin, Komisija pa bo spodbujala celosten pristop, pri čemer se bodo prednostno obravnavali projekti na področju proizvodnje čistih tehnologij, za katere se kritične surovine pridobivajo na podlagi domačih sporazumov o odjemu ali iz drugih raznolikih virov pri zanesljivih partnerjih. Če predlagatelj projekta dokaže, da to ni izvedljivo, bo potreben načrt za hitro diverzifikacijo oskrbe s kritičnimi surovinami. Države članice bodo pozvane, da k temu razpisu prispevajo sredstva v obliki nepovratnih sredstev kot storitve, ki so združljiva z državno pomočjo.

Poleg tega bo Komisija sodelovala z državami članicami in zainteresiranimi finančnimi institucijami pri oblikovanju finančnih instrumentov za zmanjšanje tveganja, kot so pogodbe na razliko, da bi dodatno spodbudila take sporazume o odjemu.

V skladu s sporočilom o gospodarski varnosti EU bo bistveno zagotoviti, da se s podprtimi projekti še naprej zagotavlja zanesljivost oskrbe. Komisija bo sodelovala z EIB in EBRD, da se določijo strogi pogoji za zagotovitev, da se s projekti na področju kritičnih surovin, podprtimi s sredstvi EU, oskrbujejo predvideni trgi.

Center za kritične surovine bo imel osrednjo vlogo pri spremljanju in podpiranju razvoja in izvajanja projektov ter bo **usklajeval dejavnosti vozlišča za financiranje kritičnih surovin**.

Na splošno bi morala EU v okviru pristopa Ekipe Evropa v naslednjih 12 mesecih mobilizirati sredstva EU v višini 3 milijard EUR za neposredno podporo vrednostni verigi kritičnih surovin.

2.2. Izkoriščanje zmogljivosti držav članic in regij

Zaradi obsega izziva je potreben vseobsegajoč pristop, da bi se kar najbolj izkoristile sinergije med podporo na ravni EU ter financiranjem, ki ga zagotavljajo nacionalne in lokalne uprave. Francija, Nemčija, Italija in Nizozemska so vzpostavile **nacionalne sklade za kritične surovine**, druge države pa izvajajo podobne ukrepe. Države članice se spodbuja, da izkoristijo svoja domača sredstva za kritične surovine, da bi se zagotovilo hitro izvajanje projektov, ki prispevajo k odpornosti vrednostne verige EU. V ta namen se države članice spodbuja, da v celoti izkoristijo možnosti za dodelitev pomoči upravičenim projektom, zlasti na podlagi shem državne pomoči, odobrenih na podlagi okvira za državno pomoč v okviru dogovora o čisti industriji. Komisija v vmesnem pregledu programov

(13) <https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-defence-industry/edip-dedicated-programme-defence-sl>.

kohezijske politike spodbuja države članice in regije, da sredstva v višini do 1 milijarde EUR namenijo podpori strateškim projektom, izbranim na podlagi akta o kritičnih surovinah. Sredstva se že prerazporejajo za naložbe, s katerimi se prispeva k ciljem **platforme za strateške tehnologije za Evropo (STEP)**, ki vključuje vrednostne verige kritičnih surovin ⁽¹⁴⁾.

Hkrati se države članice spodbuja, da uporabijo finančno pomoč za ustvarjanje zalog surovin za izboljšanje razpoložljivosti obrambnih proizvodov na podlagi uredbe o **varnostnih ukrepih za Evropo (SAFE)** ⁽¹⁵⁾. Države članice, ki so tudi zaveznice Nata, lahko na podlagi izjave z vrha v Haagu in v okviru zaveze, da bodo za krepitev svoje varnosti namenile 1,5 % BDP, financiranje usmerijo v projekte na področju kritičnih surovin, pomembnih za obrambo ⁽¹⁶⁾.

Bistveno je, da se sodelovanje in usklajevanje med ravno EU in nacionalno ravno nadaljujeta, da se povečajo učinki javnega posredovanja. Zato bo Komisija še naprej sodelovala z državami članicami in finančnimi institucijami pri usklajevanju uvajanja instrumentov financiranja kritičnih surovin v okviru **odbora za kritične surovine**.

2.3. Operacionalizacija mednarodnih partnerstev za uresničitev projektov

Mednarodna partnerstva za surovine prinašajo konkretne rezultate za EU in njene partnerje. Projekti, naložbe in programi sodelovanja se izvajajo dvostransko pod okriljem partnerstev. Komisija je pri svojih 15 partnerjih opredelila nabor 60 projektov, ki so neposredno pomembni za EU ⁽¹⁷⁾. Uvoz kritičnih surovin iz Kanade, Kazahstana, Grenlandije, Čila in Namibije se je v zadnjih letih povečal tako po obsegu kot tudi po vrednosti ⁽¹⁸⁾.

Vendar spreminjajoče se svetovne razmere zahtevajo bolj operativna in strateška partnerstva ter večstranske pobude. Komisija bo na podlagi projektno usmerjenega pristopa zagotovila nabor orodij za podporo ustreznim projektom na različnih stopnjah njihovega razvoja ter za zagotovitev, da bodo ti projekti ustvarili visoko lokalno dodano vrednost in prinesli druge socialno-ekonomske koristi. Prvič, Komisija bo v okviru programa Obzorje Evropa 2021–2027 začela sofinancirano evropsko partnerstvo, ki ga sestavljajo države članice in tretje države, za sofinanciranje raziskovalnih in inovacijskih projektov vzdolž vrednostne verige kritičnih surovin s pričakovanim skupnim proračunom v višini 300 milijonov EUR ⁽¹⁹⁾. Drugič, s finančnimi instrumenti strategije Global Gateway se bodo podprli strateški projekti in drugi ustrezni projekti zunaj EU ter zagotovilo, da bodo zaloge usmerjene v odjeme v EU, kot pri projektu Malmberg, povezanim z molibdenom, družbe Greenland Resources. Jamstveni instrumenti Evropskega sklada za trajnostni razvoj plus (EFSD+) se bodo uporabljali za privabljanje

⁽¹⁴⁾ https://strategic-technologies.europa.eu/index_sl.

⁽¹⁵⁾ Uredba Sveta (EU) 2025/1106 z dne 27. maja 2025 o vzpostavitvi instrumenta za varnostne ukrepe za Evropo (SAFE) s krepitvijo evropske obrambne industrije.

⁽¹⁶⁾ [Izjava vrha v Haagu | Uradno besedilo Nata](#).

⁽¹⁷⁾ Argentina, Avstralija, Kanada, Čile, Demokratična republika Kongo, Grenlandija, Kazahstan, Namibija, Norveška, Ruanda, Srbija, Južna Afrika, Ukrajina, Uzbekistan in Zambija.

⁽¹⁸⁾ Uvoz kritičnih surovin iz Kazahstana se je na primer v obdobju 2000–2024 povečal tako po obsegu (z 32 153,3 tone na 673 982,9 tone) kot tudi po vrednosti (s 188 milijonov EUR na 662 milijonov EUR). Zlasti kar zadeva Kanado, se je skupni uvoz nekaterih kritičnih surovin v EU povečal med obdobjem pred sporazumom CETA (2012–2016) in obdobjem po njem (2017–2023). Uvoz litija v EU se je povečal za 11 %, grafita za 33 %, mangana za 28 %, elementov redkih zemelj pa za 24 %.

⁽¹⁹⁾ https://cordis.europa.eu/programme/id/HORIZON_HORIZON-CL4-INDUSTRY-2025-01-MATERIALS-64.

javnega in zasebnega kapitala v kompleksnih, visokotveganih okoljih kritičnih surovin. Tretjič, mehanizem projektne skupine EIB za kritične surovine in mehanizem Komisije za kritične surovine bosta zagotavljala tehnično pomoč ter podpirala obetavne projekte, da postanejo privlačni za banke. Zrelejši projekti bi se nato lahko podprli z jamstvenimi ali kombiniranimi instrumenti iz Evropskega sklada za trajnostni razvoj plus.

Poleg tega bi morala EU mobilizirati vsa svoja diplomatska in ekonomska orodja, da bi olajšala hitro sklepanje pogodb med evropskimi podjetji in podjetji iz tretjih držav vzdolž vrednostne verige surovin.

2.4. Pospješevanje izvajanja projektov

Komisija si prizadeva pomagati zagotoviti dolgoročno vzdržnost projektov, pomembnih za EU, z racionalizacijo in poenostavitvijo postopka izdaje dovoljenj.

Akt o kritičnih surovinah je prvi odziv na negotovosti v zvezi z **izdajanjem dovoljenj**, saj zahteva, da države članice uvedejo dosleden časovni okvir za izdajo dovoljenj za strateške projekte (27 mesecev za projekte, povezane s pridobivanjem, in 15 mesecev za projekte, povezane s predelavo in recikliranjem) in vzpostavijo enotne kontaktne točke za usklajevanje postopka izdaje dovoljenj za projekte. Države članice, ki še niso vzpostavile **enotnih kontaktnih točk**, bi jih morale vzpostaviti takoj, vse države članice pa bi morale svojim upravam zagotoviti potrebne vire za upoštevanje časovnih okvirov za izdajo dovoljenj za strateške projekte iz akta o kritičnih surovinah. Če enotna kontaktna točka ni določena, zlasti za projekte, ki so opredeljeni kot strateški, kot je pridobivanje bakra s strani družbe Rovina v Romuniji, to zavira pospešitev postopkov izdaje dovoljenj.

Komisija pregleduje in prilagaja svoj pravni okvir, da bi odpravila morebitna regulativna ozka grla ter sprostila potencial domače proizvodnje in recikliranja.

Komisija bo najprej predložila predlog o pospešitvi izdaje okoljskih dovoljenj, ki bo vključeval določbe za pospešitev izdaje dovoljenj za projekte na področju kritičnih surovin.

Da bi Komisija povečala sinergije in dopolnjevanje med strategijo za odpornost v zvezi z vodo in aktom o kritičnih surovinah, bo **v prvem četrtnem letu 2026 izdala smernice** za zagotovitev **enostavnejšega in bolj harmoniziranega izvajanja zakonodaje EU o izdajanju okoljskih dovoljenj v državah članicah, vključno z vidiki, povezanimi z rudarskim sektorjem**. V smernicah bodo pojasnjeni elementi, kot je skladnost s standardi kakovosti okolja na ravni vodnega telesa kot celote, ter spodbujalo se bo lažje in hitrejše zagotavljanje skladnosti. V njih bo tudi potrjeno, da zakonodaja pri ocenjevanju kemijskega stanja površinskih voda dovoljuje upoštevanje „naravnih“ koncentracij v ozadju.

Poleg smernic bo **Komisija do drugega četrtnega leta 2026 pregledala in revidirala okvirno direktivo o vodah**, pri čemer bo upoštevala prispevke in izkušnje deležnikov v državah članicah ter posebno pozornost namenila poenostavitvi in potrebi po odpravi morebitnih ozkih grl, da bi spodbudila krožnost in dostop do kritičnih surovin v EU, hkrati pa zagotovila varovanje okolja in zdravja ljudi.

Komisija bo pri napovedani reviziji uredbe o registraciji, evalvaciji, avtorizaciji in omejevanju kemikalij (REACH) ter pri sedanjem izvajanju in morebitnih prihodnjih revizijah direktive o rakotvornih, mutagenih in reprotoksičnih snoveh (CMRD) upoštevala

tudi posebne operativne razmere v sektorjih pridobivanja, recikliranja in predelave, pri čemer bo v celoti ohranila najvišjo raven varovanja delavcev, zdravja in okolja ⁽²⁰⁾ ⁽²¹⁾.

Poleg izdajanja dovoljenj se pri dejavnostih v zvezi s kritičnimi surovinami zahtevajo podporni omogočitveni pogoji. Komisija je začela projekt za podporo koristnemu **industrijskemu sodelovanju vzdolž vrednostne verige kritičnih surovin**, vključno s sodelovanjem med MSP, v skladu s konkurenčnim pravom. Pripravljena je tudi zagotoviti smernice podjetjem, ki sodelujejo v projektih industrijskega sodelovanja za povečanje učinkovitosti.

Nazadnje, EU si prizadeva tudi za obravnavanje potreb po človeškem kapitalu v dejavnostih v zvezi s kritičnimi surovinami, in sicer z vzpostavitvijo obsežnega partnerstva za spretnosti na področju kritičnih surovin ter akademije za surovine za spodbujanje spretnosti, pomembnih za delovno silo v oskrbovalnih verigah kritičnih surovin ⁽²²⁾ ⁽²³⁾.

Ukrepi za spodbujanje in pospeševanje prednostnih projektov
Komisija bo vzpostavila večstebrno vozlišče za financiranje kritičnih surovin , da se zmanjšajo tveganja projektov na področju kritičnih surovin, in sicer z različnimi instrumenti EU, vključno s programom InvestEU, skladom EU za inovacije, svežnjem za spodbujanje baterij ali programom za evropsko obrambno industrijo. Njen cilj je v naslednjih 12 mesecih mobilizirati 3 milijarde EUR.
Komisija, države članice in partnerske države bodo še naprej izvajale strateška partnerstva s pospeševanjem podpore projektom v tretjih državah prek tehnične pomoči ter jamstvenih in kombiniranih instrumentov, ki jih podpirajo diplomatska in ekonomska orodja EU.
Za začetek izvajanja načrta RESourceEU Komisija in EIB danes sproščata finančno podporo za dva projekta na področju kritičnih surovin, s katerima bodo nemudoma izpolnjene potrebe EU: projekt Malmbjerg, povezan z molibdenom, družbe Greenland Resources za zagotavljanje zanesljivosti oskrbe za obrambni sektor in strateški projekt, povezan s pridobivanjem litija, družbe Vulcan v Nemčiji, ki bo prispeval k oskrbi s surovinami za baterije. Za projekt je Evropska investicijska banka zagotovila finančno podporo v višini 250 milijonov EUR.
Komisija bo predlagala prilagoditve regulativnega okvira EU za izdajo dovoljenj , da bi izboljšala okvirne pogoje in pospešila izvajanje projektov na področju kritičnih surovin.
Komisija bo do prvega četrtertletja 2026 izdala smernice o okvirni direktivi o vodah, do drugega četrtertletja 2026 pa jih bo pregledala in revidirala.

3. SPROŠČANJE POTENCIALA ZA KROŽNOST IN INOVACIJE

3.1. Ohranjanje kritičnih surovin v EU in recikliranje že razpoložljivih virov

Recikliranje kritičnih surovin je ključno za povečanje proizvodnih zmogljivosti EU. Vendar danes povprečna stopnja zbiranja izdelkov ob koncu življenjske dobe v EU znaša 40 %, pri čemer se v EU reciklira manj kot 1 % elementov redke zemlje ⁽²⁴⁾. Povedano

⁽²⁰⁾ Uredba (ES) št. 1907/2006 Evropskega Parlamenta in Sveta z dne 18. decembra 2006 o registraciji, evalvaciji, avtorizaciji in omejevanju kemikalij (REACH).

⁽²¹⁾ Direktiva 2004/37/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 29. aprila 2004 o varovanju delavcev pred tveganji zaradi izpostavljenosti rakotvornim, mutagenim ali reprotoksičnim snovem pri delu.

⁽²²⁾ https://pact-for-skills.ec.europa.eu/document/download/9a32c1f7-66e4-4af9-86db-df5a25856db7_en.

⁽²³⁾ <https://eitrawmaterials.eu/rawmaterials-academy>.

⁽²⁴⁾ MC GOVERN, L., TAPOGLOU, E. in GEORGAKAKI, A., *Material streams from wind energy decommissioning to 2050*, Urad za publikacije Evropske unije, Luxembourg, 2025, <https://data.europa.eu/doi/10.2760/0326924>, JRC139814.

drugače, obstajajo tokovi odpadnih trajnih magnetov in izdelkov ob koncu življenjske dobe, ki zapustijo EU, ostanejo neizkoriščeni ali – še huje – končajo na odlagališču. Izvajalci recikliranja redkih zemelj v EU, kot so Carester in Solvay v Franciji ali Inspiree v Italiji, bi z ustreznimi vhodnimi surovinami in spodbudami lahko okrepili svoje dejavnosti ter v naslednjih nekaj letih prispevali k proizvodnji 3 800 ton trajnih magnetov iz redkih zemelj, kar ustreza približno 20 % današnjega povpraševanja.

Zato bo Komisija do drugega četrtertletja 2026 na podlagi temeljite ocene ter ob ustreznem upoštevanju svojih mednarodnih obveznosti in partnerstev s tretjimi državami **predlagala omejitve izvoza ostankov in odpadkov trajnih magnetov iz EU**. Dejansko so zaradi nevarnosti nezadostne oskrbe z elementi redke zemlje, potrebnimi za proizvodnjo trajnih magnetov, potrebni namenski ukrepi za zagotovitev dostopa do potrebnih vhodnih surovin v skladu s proizvodnimi in širitvenimi zmogljivostmi EU. To vključuje razvoj podoznake na ravni EU v okviru kombinirane nomenklature in evropskega kataloga odpadkov za opredelitev in spremljanje tokov trajnih magnetov in izdelkov ob koncu življenjske dobe, ki take magnetne vsebujejo. Te ukrepe bodo morali spremljati okrepljeni izvršilni ukrepi držav članic proti nezakonitim tokovom na zunanjih mejah.

Komisija bo z izvedbenim aktom o označevanju iz uredbe o baterijah **zagotovila, da bo mogoče surovine za baterije lažje predelati in reciklirati**. Za recikliranje baterij je potreben tudi dostop do črne mase, kar ostaja izziv za evropsko industrijo. Skupno raziskovalno središče ocenjuje, da bi lahko EU obdelala približno 50–65 % črne mase, ki jo proizvede, kar bi omogočilo do 1 milijon baterijskih sklopov za nova električna vozila na leto. Vendar je ta zmogljivost še vedno večinoma premalo izkoriščena, znaten delež evropske črne mase pa se še vedno izvažava v Azijo za končno predelavo. Da bi se navedeno tveganje zmanjšalo, bodo na podlagi odločitve, sprejete marca 2025, odpadne litij-ionske baterije in črna masa septembra 2026 razvrščene kot nevarni odpadki ⁽²⁵⁾. To pomeni, da bo izvoz v države, ki niso članice OECD, po tem datumu prepovedan. Komisija si bo prizadevala za učinkovito izvajanje te prepovedi, ki se ji ne bo mogoče izogniti, po potrebi pa bo predstavila ukrepe za še strožjo omejitev izvoza črne mase. To pomeni, da bi bilo za izvajanje dejavnosti v okviru projektov na področju recikliranja surovin za baterije, kot je Hydromet na Finskem, mogoče dostopati do dodatne črne mase.

Poleg tega bo Komisija spomladi 2026 predlagala ciljno usmerjene ukrepe za odpadni aluminij, da bi odpravila svetovna neravnovesja, ohranila konkurenčnost industrije aluminija ter uresničila akcijski načrt za jeklo in kovine. Ta pobuda temelji na ugotovitvah iz spremljanja tokov odpadkov, ki zapuščajo EU, ki ga je Komisija začela julija 2025, ter bo pomagala zagotoviti, da bodo evropske talilnice in izvajalci recikliranja ohranili zadosten dostop do ključnih vhodnih surovin. Po nadaljnjih dejavnostih spremljanja bodo po potrebi preučeni podobni ukrepi za odpadni baker.

Da bi Komisija obravnavala težave, povezane s celotnim tokom odpadkov kritičnih surovin, bo omogočila učinkovite pošiljke odpadkov kritičnih surovin in sekundarnih materialov znotraj EU, in sicer z izvajanjem uredbe o pošiljkah odpadkov, vključno s prehodom na digitalne postopke in morebitno uvrstitvijo določenih tokov odpadkov za recikliranje v EU na zeleni seznam ⁽¹⁸⁾. Poleg tega bo Komisija odpravila vrzeli, zaradi katerih se odpadni baker ali aluminij, ki se lažno predstavlja kot izdelek, trenutno izvažava v tretje države ⁽¹⁹⁾.

⁽²⁵⁾ Delegirani sklep Komisije (EU) 2025/934 z dne 5. marca 2025 o spremembi Odločbe 2000/532/ES glede posodobitve seznama odpadkov v zvezi z odpadki, povezanimi z baterijami.

3.2. Spodbujanje recikliranja kritičnih surovin

Komisija spodbuja recikliranje izdelkov, ki vsebujejo kritične surovine. Z aktom o kritičnih surovinah so bile že uvedene zahteve za označevanje trajnih magnetov, da bi se izboljšali postopki recikliranja. Na podlagi tega Komisija predlaga spremembo akta o kritičnih surovinah, da bi **razširila seznam izdelkov**, ki vsebujejo trajne magnetne, za katere je obvezna **oznaka** z ustreznimi informacijami za izvajalce recikliranja.

Potrebni so tudi dodatni ukrepi za zagotovitev, da se predelani materiali ponovno vključijo v vrednostno verigo in da se sekundarne surovine učinkovito uporabljajo v novih izdelkih. Akt o kritičnih surovinah je osredotočen na popotrošniške odpadke, da bi se spodbudil razvoj zbiranja ob koncu življenjske dobe in sekundarnih trgov v EU. Vendar pri izračunu vsebnosti recikliranih materialov ne upošteva predpotrošniških odpadkov, čeprav je recikliranje takih odpadkov običajno čistejše, lažje in stroškovno učinkovitejše. Z vključitvijo predpotrošniških odpadkov, nastalih med proizvodnjo, bi se izboljšala kratkoročna učinkovitost rabe virov in dopolnila predelava popotrošniških odpadkov, ki ostaja bistvena za doseganje pravih sistemov krožnosti in recikliranja. Komisija zato danes predlaga spremembo akta o kritičnih surovinah, s katero bi se zahtevala izjava o **vsebnosti recikliranih materialov, pridobljenih iz predpotrošniških in popotrošniških odpadkov**. Na podlagi zbranih informacij bi morala tudi opredeliti minimalne deleže kritičnih surovin, predelanih iz domačih predpotrošniških in popotrošniških odpadkov, ki se uporabijo v trajnih magnetih, vgrajenih v izdelke. S tem ukrepom se tudi podpirajo zmogljivosti recikliranja v EU in ustvarjajo proizvodne spodbude za projekte, kot je MagReesource v Franciji.

Poleg trajnih magnetov iz redkih zemelj so potrebna dodatna prizadevanja za povečanje predelave kritičnih surovin iz e-odpadkov. Revizija direktive o odpadni električni in elektronski opremi (OEEO) v okviru predloga akta o krožnem gospodarstvu bo vključevala ukrepe za izboljšanje zbiranja električne in elektronske opreme ob koncu življenjske dobe, da bi se povečala predelava kritičnih surovin. Predlagano bo tudi izboljšanje obdelave električne in elektronske opreme ob koncu življenjske dobe, da bi se ohranile sestavine, bogate s kritičnimi surovinami. Ko bosta sozakonodajalca odobrila revizijo direktive o izrabljenih vozilih, bo omogočena tudi predelava kritičnih surovin iz avtomobilov.

Podobno so potrebna dodatna prizadevanja za zmanjšanje kritičnih odvisnosti od gnojil v Evropi, od katerih nekatera temeljijo na kritičnih surovinah, in sicer z recikliranjem in spodbujanjem domače proizvodnje gnojil.

3.3. Spodbujanje inovacij, da se omogočita nadomestitev in večja učinkovitost

Komisija podpira raziskave in inovacije za izboljšanje tehnologij pridobivanja, predelave in recikliranja kritičnih surovin ter nadomeščanje kritičnih surovin z inovativnimi naprednimi materiali, napredno proizvodnjo in alternativne rešitve. V okviru programa Obzorje Evropa je v zadnjih petih letih že dodelila 700 milijonov EUR za podporo razvoju raziskovalnih in inovacijskih projektov na področju vrednostne verige kritičnih surovin, od katerih jih je dvajset prispevalo k tehnologijam za strateške projekte na podlagi akta o kritičnih surovinah, kot so projekti Barroso, Emili in Keliber na področju litija.

Da bi Komisija povečala ta potencial za nadomestitev in učinkovitost, bo na podlagi delovnega programa za obdobje 2026–2027 v okviru programa Obzorje Evropa

objavila namenske razpise v vrednosti 593 milijonov EUR za podporo optimizaciji uporabe virov v krožnem gospodarstvu in novih proizvodnih procesih.

Evropski svet za inovacije (EIC) bo zagotovil dodatno kombinirano finančno podporo **v višini 100 milijonov EUR**, in sicer prek dveh izzivov Pospeševalca Evropskega sveta za inovacije: izziva Spodbujanje evropske vrednostne verige kritičnih surovin v vrednosti 50 milijonov EUR in izziva Napredni materiali za energijo iz obnovljivih virov in sisteme za shranjevanje energije v vrednosti 50 milijonov EUR.

Izkoristil se bo tudi **Evropski obrambni sklad**, da se povečata konkurenčnost in inovativnost evropske tehnološke in industrijske baze na področju obrambe, in sicer s podporo vključevanju ustreznih nadomestkov za kritične surovine v obrambne proizvode in tehnologije.

Evropska komisija bo države članice podpirala prek skupnega evropskega foruma za pomembne projekte skupnega evropskega interesa pri uvajanju pomembnih projektov skupnega evropskega interesa za spodbujanje inovacij in prve industrijske uporabe pri pridobivanju, predelavi in recikliranju kritičnih surovin. Prek vozlišča za podporo pri oblikovanju pomembnih projektov skupnega evropskega interesa bo podprla tudi dokončanje zasnove kandidata za pomemben projekt skupnega evropskega interesa na področju krožnih naprednih materialov.

Komisija bo hkrati pospešila razvoj in uporabo nadomestkov kritičnih surovin z inovacijami na področju naprednih materialov v okviru **akta o naprednih materialih**.

Ukrepi za sprostitev potenciala za krožnost in inovacije v EU
Komisija bo do drugega četrtertletja 2026 predlagala omejitve izvoza odpadkov trajnih magnetov iz redkih zemelj.
Komisija bo do drugega četrtertletja 2026 predlagala tudi ciljno usmerjene ukrepe za odpadni aluminij. Podobni ukrepi bodo po nadaljnjem spremljanju preučeni tudi za odpadni baker.
Komisija v okviru načrta RESourceEU predlaga spremembo akta o kritičnih surovinah, da bi povečala možnosti recikliranja trajnih magnetov iz redkih zemelj.
Komisija bo do tretjega četrtertletja 2026 v aktu o krožnem gospodarstvu predlagala ukrepe za povečanje predelave kritičnih surovin, vključno iz e-odpadkov.
Komisija bo do drugega četrtertletja 2026 predlagala akcijski načrt za zagotovitev razpoložljivosti in cenovne dostopnosti domačih gnojil, vključno z ukrepi za omogočanje recikliranih hranil in drugih alternativ gnojilom.
Komisija bo v okviru delovnega programa programa Obzorje Evropa za obdobje 2026–2027 objavila namenske razpise v vrednosti 593 milijonov EUR za podporo ciljem načrta RESourceEU, pri čemer bo Evropski svet za inovacije zagotovil dodatno kombinirano finančno podporo v višini 100 milijonov EUR.
Komisija bo do četrtega četrtertletja 2026 predlagala akt o naprednih materialih.

4. POVEČANJE EVROPSKEGA POVPRASEVANJA PO EVROPSKIH PROJEKTIH IN USTVARJANJE TRAJNEGA TRGA

Trenutno nestanovitnost cen in nepregledne tržne prakse ogrožajo obstoječe proizvodne zmogljivosti in prihodnji razvoj odpornejših vrednostnih verig kritičnih surovin. To prispeva k omejenemu številu sporazumov o odjemu med EU in partnerji v sektorjih višje in nižje v verigi.

Javno posredovanje je zato nujno, da se zagotovi diverzifikacija virov oskrbe, vzpostavijo tržni mehanizmi in podpre delovanje projektov na področju kritičnih surovin skozi čas, s tem pa premostijo višji stroški, nihanja cen in negotovost na svetovnem trgu.

4.1. Omogočanje združevanja povpraševanja in skupne nabave s strani evropske industrije

Komisija je v okviru platforme EU za energijo in surovine razvila namenski mehanizem za surovine. Deloval bo kot orodje za povezovanje kupcev in dobaviteljev strateških surovin, finančnih institucij in ponudnikov storitev ustvarjanja zalog. Zainteresiranim kupcem bo omogočal združitev povpraševanja in skupno nabavo surovin, novim projektom pa zagotovitev sporazumov o odjemu v skladu s protimonopolnimi pravili EU. Mehanizem bo tudi izboljšal dostop MSP do strateških surovin, saj bo zmanjšal njihove stroške iskanja in jim omogočal, da dosežejo kritično velikost za upravičenost do velikih količin takih surovin, ki jih prodajajo dobavitelji. Platforma bo znatno povečala preglednost trgov kritičnih surovin. Poleg tega lahko podpre prihodnje dejavnosti za zmanjševanje tveganj vozlišča za financiranje kritičnih surovin. Ko bo center operativen, bo temeljil na dejavnostih mehanizma za izvajanje javnih skupnih nabav v imenu javnih in zasebnih organov.

Komisija je registracijo na platformo začela 18. novembra 2025, prvi krog povezovanja pa bo potekal marca 2026 ⁽²⁶⁾. Ta začetni krog bo usmerjen v takoj in kmalu dostopne vrednostne verige redkih zemelj, baterij in surovin za obrambne proizvode, kar bo koristilo zlasti akterjem na majhnih, nelikvidnih trgih, kot sta trga volframa ali galija ⁽²⁷⁾. Mehanizem za surovine bo osredotočen na dobavitelje iz EU, Evropskega gospodarskega prostora, čezmorskih držav in ozemelj ter držav strateškega partnerstva. Prihodnji krogi bodo osredotočeni na razvoj projektov, zagotavljanje raznolike oskrbe industrije EU s strateškimi surovinami ter povezovanje udeležencev s storitvami skladiščenja in ustvarjanja zalog.

Funkcijo povezovanja s trgov, ki se izvaja prek platforme, je treba dopolniti z mehanizmi za spodbujanje sklepanja pogodb z raznolikimi dobavitelji. V prihodnosti bo to funkcijo prevzel center. Zato bo Komisija z deležniki začela postopek, da se preučijo zasnova, obseg in financiranje stroškovno učinkovitega mehanizma za vzpostavitev spodnje cenovne meje, da bi se sprostile naložbe tako v predelovalne obrate v Evropi kot tudi v pridobivanje kritičnih mineralov v Evropi in partnerskih državah.

⁽²⁶⁾ [Platforma EU za energijo in surovine – Mehanizem za surovine](#).

⁽²⁷⁾ Na likvidnih trgih kritičnih surovin ne primanjkuje projektov na strani ponudbe, zato se lahko konkurenčna cena (npr. litij) določi s tržnimi instrumenti, kot so dražbe. Na nelikvidnih trgih pa je dobavitelj samo eden ali jih je zelo malo (npr. galij ali germanij).

4.2. Spodbujanje diverzifikacije kritičnih surovin s strani evropske industrije

Združevanje ponudbe in povpraševanja je prvi korak k oblikovanju odpornega in raznolikega trga kritičnih surovin. Vendar se s tem ne bo neposredno zmanjšala vztrajna razlika v ceni, ki vpliva na projekte na področju kritičnih surovin v EU in prispeva k nestanovitnosti trga.

Da bi Komisija spodbudila nadaljnjo diverzifikacijo pridobivanja kritičnih surovin, predlaga tudi ciljno usmerjeno spremembo akta o kritičnih surovinah. Dejansko je treba evropske industrijske sektorje nižje v verigi zavezati k diverzifikaciji oskrbe, saj se pri odzivanju na povpraševanje po kritičnih surovinah ne morejo več v celoti zanašati na kitajski izvoz. V praksi bodo morala velika podjetja **izvesti oceno tveganja svojih oskrbovalnih verig** in po potrebi sprejeti blažitvene ukrepe, tudi za diverzifikacijo oskrbe in s tem zmanjšanje odvisnosti od enega samega vira oskrbe. Komisiji bi bilo treba omogočiti, da spodbuja učinkovite ukrepe diverzifikacije, ki bi jih morala velika podjetja sprejeti v primeru pomembnih ranljivosti, ob neukrepanju pa, da uvede obvezno diverzifikacijo. To bi moralo prispevati tudi k spodbujanju povpraševanja po projektih v vrednostni verigi EU in pomagati zagotoviti zanesljivo oskrbo od zaupanja vrednih partnerskih držav. V sedanjih geopolitičnih razmerah dolgoročne koristi diverzifikacije v veliki meri odtehtajo kratkoročne finančne stroške. Zasebna podjetja in finančne institucije bi jih morali ustrezno upoštevati.

Posebno pozornost je treba nameniti tudi obrambni industriji EU. Nadzor izvoza kritičnih surovin, ki se domnevno zavrne, če so kritične surovine namenjene končni uporabi v vojaške namene, vključno z **ekstrateritorialnim nadzorom, ki ga tretje države izvajajo nad obrambno opremo, ki vsebuje kritične surovine**, pomeni jasno in neposredno grožnjo varnosti in obrambi EU. Institucije EU in države članice bi morale v sodelovanju z Natom uporabiti vse razpoložljive vzvode, da bi se hitro zmanjšala odvisnost od kritičnih surovin v vrednostnih verigah obrambne industrije, pri čemer bi kot **dodatni vzvod za uresničitev prednostnih projektov na področju kritičnih surovin uporabile obrambne izdatke**. Komisija preučuje spodbude za diverzifikacijo oskrbe s kritičnimi surovinami v okviru revizije direktive o javnem naročanju⁽²⁸⁾ in **direktive o javnih naročilih za obrambo**, pa tudi pri zasnovi vodilnih projektov za obrambno pripravljenost do leta 2030⁽²⁹⁾. Javne naročnike držav članic se tudi spodbuja, naj izvajalcem omogočijo varno pridobivanje surovin, na primer s prednostno obravnavo projektov na podlagi necenovnih meril, kot je diverzifikacija, zlasti kadar so odvisni od surovin, ki so rafinirane ali reciklirane v EU.

4.3. Podpiranje ustvarjanja zalog za povečanje odpornosti evropske industrije

Komisija in države članice sodelujejo pri usklajevanju zalog kritičnih surovin, ki so lahko ključne za omejitev tveganj za zanesljivost oskrbe. Trenutno številna podjetja kupujejo kritične surovine le, kadar jih potrebujejo, pri čemer jih ovira omejeno izdajanje dovoljenj Kitajske, pomanjkanje skladiščnih zmogljivosti, nezadostne možnosti financiranja in spreminjanje specifikacij materialov v daljših obdobjih skladiščenja. Zato so v obdobjih visokih cen in nizke stopnje ustvarjanja zalog pogoji nabave manj ugodni.

⁽²⁸⁾ [Direktiva 2014/23/EU](#) o podeljevanju koncesijskih pogodb, [Direktiva 2014/24/EU](#) o javnem naročanju in [Direktiva 2014/25/EU](#) o gospodarskih javnih službah.

⁽²⁹⁾ Direktiva 2009/81/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 13. julija 2009 o usklajevanju postopkov za oddajo nekaterih naročil gradenj, blaga in storitev, ki jih oddajo naročniki na področju obrambe in varnosti, ter spremembi direktiv 2004/17/ES in 2004/18/ES.

V EU ni strukturnega instrumenta za upravljanje zalog kritičnih surovin ter zagotavljanje njihove ustrezne in pravične sprostitev po državah članicah v primeru motenj, medtem ko so tretje države, kot so Japonska, Združene države Amerike in Južna Koreja, sprejele pomembne strateške ukrepe za zagotovitev lastne varnosti in gospodarske stabilnosti.

Julija 2025 je bila sprejeta strategija EU za ustvarjanje zalog, katere cilj je izboljšati interoperabilnost in usklajevanje sistemov za ustvarjanje zalog na ravni EU in nacionalni ravni ⁽³⁰⁾. Poleg tega bo prihajajoči program za evropsko obrambno industrijo podpiral dejavnosti, povezane s pospeševanjem prilagajanja strukturnim spremembam, vključno s tistimi, ki so povezane s surovinami, ustvarjanjem njihovih zalog in oblikovanjem rezervnih zalog.

Komisija in več držav članic sodelujejo pri pilotnem projektu na področju ustvarjanja zalog kritičnih surovin, da bi razvile učinkovit in usklajen pristop k ustvarjanju zalog kritičnih surovin v EU. Pilotni projekt se bo začel izvajati v začetku leta 2026, temeljil pa bo na zmogljivostih držav članic in Komisije, pri čemer bo posebna pozornost namenjena sekundarnim surovinam. Obravnavani bodo logistični vidiki ustvarjanja zalog, kot so pogoji za nabavo, skladiščenje in sproščanje kritičnih surovin. Upošteval se bo tudi način ustvarjanja zalog, ki najbolje podpira evropsko industrijo glede na razpoložljiva finančna orodja za te dejavnosti, da bi se zagotovila skladnost s prizadevanji industrije. Center bo nato dejavnosti, ki se bodo izvajale v okviru tega pilotnega projekta, združil z dejavnostmi pri ustvarjanju zalog.

Ukrepi za povečanje evropskega povpraševanja po evropskih projektih in ustvarjanje trajnega trga
Komisija bo do prvega četrtertja 2026 začela prvi krog povezovanja v okviru platforme EU za energijo in surovine, ki bo osredotočen na vrednostno verigo trajnih magnetov iz redkih zemelj, baterij in surovin za obrambne proizvode.
Komisija v načrtu RESourceEU predlaga spremembo akta o kritičnih surovinah, da bi spodbudila prizadevanja velikih udeležencev na trgu za diverzifikacijo oskrbovalnih verig in preprečila odvisnost od enega samega vira oskrbe.
Komisija preučuje spodbude za diverzifikacijo v okviru revizije direktive o javnih naročilih za obrambo in pri zasnovi vodilnih projektov za obrambno pripravljenost do leta 2030.
Komisija in države članice bodo do prvega četrtertja 2026 začele prvi pilotni projekt za ustvarjanje zalog kritičnih surovin.

5. ZAŠČITA ENOTNEGA TRGA IN ODPORNOSTI VREDNOSTNE VERIGE KRITIČNIH SUROVIN V EU

5.1. Krepitev spremljanja oskrbovalnih verig in usklajevanje odzivov na motnje v oskrbi

V času kriz je glavna odgovornost EU zaščititi enotni trg, Komisija pa skrbi, da države članice sodelujejo in ne delujejo druga proti drugi. To je glavni cilj akta o

⁽³⁰⁾ COM(2025) 528 final.

izrednih razmerah na notranjem trgu in njegovi odpornosti (IMERA) ⁽³¹⁾. Komisija bo z začetkom veljavnosti tega akta maja 2026 in na podlagi obveščevalnih podatkov, zbranih pri izvajanju akta o kritičnih surovinah, za reševanje izzivov v vrednostni verigi EU uporabila nabor orodij iz akta IMERA. Komisija bo v primeru aktiviranja previdnostnega načina ali načina za izredne razmere na notranjem trgu na podlagi akta IMERA lahko obravnavala zahteve za informacije o proizvodnih zmogljivostih in zalogah, motnjah v oskrbovalnih verigah ali pomanjkanju, prav tako pa bo lahko izvajala skupne nabave, odredila prednostne zahteve in usklajevala razdelitev ustvarjenih zalog.

Komisija je že pred začetkom veljavnosti navedenega akta države članice pozvala k sodelovanju, da bi ocenila motnje v oskrbi in uskladila odzive. To je bilo mogoče zaradi spremljanja oskrbovalnih verig, ki se je izvajalo v okviru akta o kritičnih surovinah. Države članice in Komisija so začele izvajati stresne teste strateških dobavnih verig, prihodnje skupne dejavnosti pa bodo osredotočene na vrednostne verige elementov redke zemlje in kritične surovine, povezane z obrambo. Poleg tega morajo države članice spremljati ključne udeležence na trgu v vrednostni verigi kritičnih surovin, pri čemer morajo Komisijo obvestiti, če bi bilo njihovo redno delovanje ovirano zaradi izrednih dogodkov. Pomembno je sodelovati z zaupanja vrednimi partnerji, da se ocenijo motnje v oskrbi in okrepi pripravljenost.

5.2. Zaščita EU pred sovražnim vmešavanjem

Komisija si prizadeva uporabiti zbrane obveščevalne podatke o potencialno škodljivih tržnih praksah. Čeprav lahko tuji vlagatelji prispevajo k projektom na področju kritičnih surovin v EU, mora EU zagotoviti, da takšne naložbe prinašajo resnično dodano vrednost enotnemu trgu in so usklajene z našimi cilji gospodarske varnosti. Glede na strateško naravo vrednostne verige kritičnih surovin bo Komisija strateške projekte iz akta o kritičnih surovinah vključila kot „projekte ali programe v interesu Unije“ na podlagi uredbe o neposrednih tujih naložbah, s čimer bo iz varnostnih razlogov zagotovljen večji nadzor nad tujimi naložbami v vrednostni verigi kritičnih surovin v EU.

Z delovnim programom programa Obzorje Evropa za obdobje 2026–2027 se bo omejilo sodelovanje kitajskih subjektov in subjektov s sedežem v EU, ki so pod kitajskim nadzorom, v vseh raziskovalnih in inovacijskih ukrepih na področju kritičnih surovin. Komisija si bo prizadevala ta pristop razširiti tudi na druge instrumente financiranja v EU, pri čemer države članice spodbuja, naj sprejmejo podobne ukrepe za svojo domačo finančno podporo za kritične surovine.

Na podlagi skupnih prizadevanj za zaščito oskrbovalnih verig pred nepoštenimi tržnimi praksami **so Komisija, države skupine G7, Avstralija in Ukrajina podprle načrt skupine G7 za trge kritičnih mineralov, ki temeljijo na standardih** ⁽³²⁾. Z izvajanjem načrta se bosta omogočili sledljivost in preglednost oskrbovalnih verig, hkrati pa se bodo določila okoljska, socialna in upravljavska merila, da se vzpostavijo zanesljivi in varni trgi kritičnih mineralov višjega cenovnega razreda. S tem se bo spodbudilo povpraševanje po trgih višjega cenovnega razreda na mednarodni ravni, odgovorna proizvodnja pa bo postala

⁽³¹⁾ Uredba (EU) 2024/2747 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 9. oktobra 2024 o vzpostavitvi okvira ukrepov glede izrednih razmer na notranjem trgu in njegovi odpornosti ter spremembi Uredbe Sveta (ES) št. 2679/98 (Akt o izrednih razmerah na notranjem trgu in njegovi odpornosti).

⁽³²⁾ <https://g7.canada.ca/en/news-and-media/news/roadmap-to-promote-standards-based-markets-for-critical-minerals>.

svetovno referenčno merilo. Komisija bo zagotovila, da bosta diverzifikacija in odpornost oskrbovalnih verig ostali bistveni sestavini trgov, ki temeljijo na standardih.

Za zaščito naložb EU in držav članic v projekte na področju kritičnih surovin bo bistveno zagotoviti, da njihove izvedljivosti ne bodo ogrozili uveljavljeni dobavitelji s plenilskimi tržnimi manipulacijami ter praksami in politikami netržnega gospodarstva. **Komisija namerava** v tesnem sodelovanju s skupino G7 in drugimi partnerji ter v skladu s sporočilom o gospodarski varnosti **razviti in uvesti trden pristop politike, vključno s trgovinskimi instrumenti, ki zagotavlja, da lahko EU hitro in odločno ukrepa v primeru netržnih praks tretjih držav, kot je manipulacija cen, v vrednostnih verigah kritičnih surovin** ⁽³³⁾. Pri tem bo izkoristila ključne prednosti EU, kot je dostop do enotnega trga, da zagotovi kratkoročni dostop do kritičnih surovin v primeru motenj v oskrbovalni verigi, ki bi jih povzročile tretje države.

Ukrepi za zaščito enotnega trga in odpornosti vrednostne verige kritičnih surovin
Komisija bo od drugega četrtertletja 2026 in po potrebi uporabila nabor orodij iz akta IMERA za zaščito notranjega trga pred motnjami v oskrbi v vrednostni verigi kritičnih surovin.
Komisija bo do drugega četrtertletja 2026 strateške projekte v okviru akta o kritičnih surovinah vključila v uredbo o neposrednih tujih naložbah, da bi povečala nadzor nad tujimi naložbami v strateških sektorjih.
Hkrati bodo Komisija in partnerji skupine G7 razvijali trge kritičnih surovin, ki bodo temeljili na standardih, pa tudi na okoljskih, socialnih in upravljavskih merilih, merilih diverzifikacije oskrbe ter merilih odpornosti.
Komisija bo do drugega četrtertletja 2026 razvila trden pristop politike, vključno s trgovinskimi instrumenti, za odzivanje na netržne prakse, kot je izkrivljanje cen, v vrednostni verigi kritičnih surovin.

6. SODELOVANJE S TRETJIMI DRŽAVAMI ZA DIVERZIFIKACIJO

6.1. Okrepitev in razširitev delovanja EU

Za diverzifikacijo oskrbe EU s kritičnimi surovinami Komisija v imenu EU in v sodelovanju z državami članicami izvaja proaktivno diplomatsko agendo o kritičnih surovinah. Poleg sporazumov o prosti trgovini ter partnerstev za čisto trgovino in naložbe je bilo od leta 2021 z državami, bogatimi z viri, podpisanih **15 strateških partnerstev** o surovinah, EU pa še naprej širi svojo **mrežo partnerstev z zaupanja vrednimi partnerji** ⁽³⁴⁾.

Cilj teh partnerstev je z lokalno pripravo surovin pomagati tako EU kot tudi njenim partnerjem. Bistveno je, da se ustvarjajo lokalna dodana vrednost in delovna mesta, med drugim z omogočanjem tretjim državam, da okrepijo svoje zmogljivosti tudi drugače kot s pridobivanjem surovin. Na splošno si partnerstva prizadevajo vključiti vrednostno verigo

⁽³³⁾ Vstaviti sklic.

⁽³⁴⁾ Argentina, Avstralija, Kanada, Čile, Demokratična republika Kongo, Grenlandija, Kazahstan, Namibija, Norveška, Ruanda, Srbija, Južna Afrika, Ukrajina, Uzbekistan in Zambija.

obeh strani s podporo skupnim projektom ter sodelovanjem na področju okoljskih, socialnih in upravljaljskih standardov, raziskav in inovacij.

Zadnji memorandum o soglasju je bil sklenjen z **Južno Afriko** 20. novembra 2025. Z njegovim izvajanjem bi bilo treba podpreti konkretne projekte, kot sta strateški projekt Zandkopsdrift za proizvodnjo redkih zemelj in mangana ter obrat za proizvodnjo manganovega sulfata monohidrata visoke čistosti družbe Manganese Metal Company. Poleg tega je Komisija začela dvostranska pogajanja z **Brazilijo**, strateškim partnerjem s pomembnimi vrednostnimi verigami redkih zemelj, niobija, niklja, grafita, litijevega mangana in aluminija.

Komisija si bo prizadevala tudi za povezovanje vrednostne verige kritičnih surovin EU s strateškimi partnerji, državami, ki imajo sklenjene sporazume o prosti trgovini, državami širitve in državami sosedstva. Projekte na področju kritičnih surovin bo na primer financirala prek naložbenega okvira za Ukrajino, kar bi lahko koristilo ukrajinskim strateškim projektom in spodbudilo izvajanje strateškega partnerstva med EU in Ukrajino na področju surovin. Po potrebi bo zagotovila tudi finančne instrumente, in sicer prek naložbenega okvira za Zahodni Balkan, da bi olajšala povezovanje njihovih industrijskih vrednostnih verig z EU. Spodbujalo se bo okrepljeno sodelovanje z državami našega sosedstva, zlasti na področju dostopa do virov fosfatne rude in kalijevega klorida v Severni Afriki in v Zlivi. Prihodnji akcijski načrt pakta za Sredozemlje bo vseboval vrsto naložbenih projektov, s katerimi bodo našim partnerskim državam južnega sosedstva ponujene tudi vzajemno koristne prilležitosti.

6.2. Nadgradnja večstranskih pobud za zagotovitev raznolike oskrbe

Na večstranski ravni so EU in partnerji iz skupine G20 pozdravili **okvir za kritične minerale**, tj. načrt sodelovanja za zagotovitev, da se s kritični minerali spodbujata trajnostna rast in blaginja vzdolž celotne vrednostne verige ⁽³⁵⁾. Ta okvir bo med drugim prispeval k spodbujanju kartiranja geoloških virov, izboljšanju okoljskih, socialnih in upravljaljskih standardov ter povečanju naložb v vrednostno verigo kritičnih surovin.

Da bi skupaj zmanjšali tveganja projektov na področju kritičnih surovin, Komisija podpira zavezništvo za proizvodnjo kritičnih mineralov v okviru kanadskega predsedovanja skupini G7. Seznam projektov, podprtih in napovedanih na ministrskem srečanju skupine G7 oktobra 2025, je prvi korak k usklajenim prizadevanjem za podporo svetovni oskrbovalni verigi kritičnih surovin. V prihodnje različice bi bilo treba vključiti dodatne projekte iz različnih jurisdikcij. Zavezništvo za proizvodnjo kritičnih mineralov in načrt skupine G7 za trge, ki temeljijo na standardih, odražata zgoraj navedene ukrepe tako na strani ponudbe kot tudi na strani povpraševanja v vrednostni verigi kritičnih surovin.

Ukrepi za sodelovanje s tretjimi državami, da se zagotovi diverzifikacija oskrbe
Sklepanje pogodb med podjetji iz EU in podjetji iz tretjih držav se bo podprlo tudi z diplomatskimi in ekonomskimi orodji EU v okviru Ekiye Evropa.
Komisija bo z Brazilijo začela pogajanja o partnerstvu na področju kritičnih surovin.

⁽³⁵⁾ <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2025/11/22/g20-johannesburg-leaders-declaration/>.

Komisija bo okrepila sodelovanje z južnim sosedstvom, zlasti s prihajajočim akcijskim načrtom pakta za Sredozemlje.
Komisija bo za zmanjšanje tveganja projektov na področju kritičnih surovin v EU in v partnerskih državah izkoristila zavezništvo skupine G7 za proizvodnjo kritičnih mineralov.
Komisija bo spremljala izvajanje skupne zaveze in odločna prizadevanja za diverzifikacijo na ravni skupine G20 na podlagi okvira skupine G20 za kritične minerale.

ZAKLJUČEK

Čeprav je Evropska unija določila jasen načrt za zagotovitev zanesljive oskrbe s kritičnimi surovinami, se bo sedanja visoka stopnja odvisnosti predvidoma zmanjšala le postopoma in srednjeročno. Glede na obseg izziva se lahko obsežna prizadevanja evropske industrije za diverzifikacijo podprejo le z drznimi skupnimi ukrepi EU in držav članic, in sicer z mobilizacijo različnih orodij, kompetenc in finančnih zmogljivosti za razvoj stabilne in učinkovite vrednostne verige kritičnih surovin v EU.

V načrtu RESourceEU je opredeljena vrsta ukrepov za okrepitev politike diverzifikacije EU z učinkom v bližnji prihodnosti, da bi se hitro povečala njena odpornost na motnje v oskrbovalnih verigah, trgom pa pokazala nova srednjeročna usmeritev politike. Ti ukrepi bodo okrepljeni z ustanovitvijo centra, ki bo upravljal namenska orodja in mehanizme za zaščito cen ter bo imel zmogljivosti za spodbujanje diverzifikacije, razvoja projektov in odpornosti vrednostne verige kritičnih surovin v EU. Center bo podprt s finančnimi sredstvi iz Evropskega sklada za konkurenčnost, ki je predlagan kot del prihodnjega večletnega finančnega okvira.

Diverzifikacija oskrbe s kritičnimi surovinami mora v prihodnjih letih postati ena od glavnih političnih prednostnih nalog EU. V ta namen bo Komisija okrepila svoja prizadevanja in mobilizirala vse instrumente politike in finančne instrumente, da bi razširila bazo dobaviteljev kritičnih surovin za EU, okrepila domače pridobivanje in recikliranje ter zmanjšala trenutno preveliko odvisnost od kritičnih surovin. Evropska komisija poziva k okrepljenemu sodelovanju na področju kritičnih surovin z Evropskim parlamentom, državami članicami EU, partnerji iz tretjih držav, deležniki iz industrije in civilno družbo. Komisija poziva Evropski svet, naj potrdi ta načrt. Uspeh načrta RESourceEU je odvisen od skupnega sodelovanja.